

Amoniti na žirovskem ozemlju

Splošni geološki pregled žirovskega ozemlja

Na širšem žirovskem ozemlju so razgaljene kamnine srednjega zemeljskega veka. Severni in vzhodni konec ozemlja sestavljajo temno opekasto rdeči (posebno izraziti, če so mokri) srednjepermijski grödenski skladi: sljudni glinovci, kremenovi peščenjaki in ponekod tudi kremenovi konglomerati, vsi tu in tam tudi zelenkasto-sivi. Na zunanji strani, proti Brebovnici, te pisane kamnine spremljajo v ozkem, od severozahoda proti jugovzhodu potekajočem pasu, temnosivi ali črnkasti spodnjepermijski glinovci, kremenovi peščenjaki in konglomerati.

Čisto drugačna pa je geološka sestava južnega in zahodnega konca žirovskega ozemlja. Ob Račevi se vleče v smeri od severozahoda proti jugovzhodu ozek pas temnosivega in črnkastega zgornjepermijskega apnenca, ki se od žirovske kotline podaljšuje proti severozahodu. Zahodno od ozkega zgornjepermijskega apnenčevega pasu pa prevladujejo različne laporne in apnenčeve plasti iz zgornjega dela spodnjega triasa, ki so že v spodnjem delu srednjega zemeljskega veka. Ta kamnit-

Amonit iz rodu *Tirolites*. Hišica je visoka 8 cm (Foto Miran Udovč), (sl. 1)

na skladovnica pa je posebno zanimiva zato, ker skriva, in po razgaljenem površju tudi odkriva pravo bogastvo okamnelega življenja. Posebno veliko je polžev pokončno rebraste vrste *Natiria costata* in gladkih polžjih hišic ter različnih rebrastih in drugih školjk. Deli apnenčevih plasti so polni zapoljenih rogov ujaste oblike, ki so jih pustili veliki »črvi«, imenovani *Rhizocorallium striatum*. Apnenčevo blato so dobresedno preorali, ko so iskali hrano. Vse to so vsakdanji pojavi v apnenčevih in lapornih zgornjih skitskih plasteh, vendar je le redkokje toliko zapolnitev njihovih rogov, kot na tem koncu žirovskega ozemlja.

Amoniti na žirovskem ozemlju

Posebnost tega ozemlja pa imajo amoniti, ki jih ni najbrž nikjer v Sloveniji toliko, kot na zahodnem koncu žirovskega ozemlja. Običajno najdemo le en sam ali kvečjemu nekaj primerkov. V kamnolomu zahodno od Žirov je F. Kosmat našel le en primerek rodu *Tirolites*, v Šebreljah, že na Idrijskem, pa vrsto *Tirolites cassianus*. Jože Batič pa je na zahodnem žirovskem ozemlju odkril že kar enajst najdišč, v nekaterih je bil pri bežnem pregledu in kratkem iskanju samo po en primerek, drugje pa tudi po deset; v najbogatejšem najdišču pa vsaj 50. V enem od najdišč, ki sva ga avtorja skupaj obiskala, je okoli deset centimetrov debela, zelo trda apnenčeva plast, vsa polna amonitnih hišic. Nekaj je celih, drugih je le polovica, ali še manjši fragment, nekatere so bile stisnjene in pri stiskanju prelomljene. Na fotografiranem primerku se gnetejo kar štirje deloma ohranjeni odtisi amonitnih hišic (sl. 5). Taka

Amonit iz rodu *Tirolites* z zelo očnimi trnastimi izrastki. Hišica je visoka 74 mm (Foto Miran Udovč), (sl. 2)

slika je v omenjeni plasti kar pogosta. Hišice niso lepo orientirane po apnenčevi plasti, marveč vse križem razmetane in na fotografiranem primerku pripadajo kar štirim vrstam. Seveda niso živele tako skupaj, morale so biti naplavljene. Njihove lupine so bile kasneje raztopljene in ostali so samo odtisi. Jože Batič je prepričan, da je po zunanjem videzu sodeč vsaj sedem različnih amonitnih oblik. Toliko spodnjetriasnih amonitnih vrst pa bi redkokje pri nas našli v stratigrafsko zelo ozkem nivoju. V najdiščih z več nabranimi amoniti so različne oblike, deloma cele, deloma samo njihovi deli. Posebno zanimivo pa je najdišče s kakimi desetimi primerki diskastih amonitov, tudi brez lupin, ki vsi pripadajo isti vrsti iz rodu *Meekoceras*.

Stratigrafski položaj in starost amonitnih plasti

Amonitni ostanki dokazujejo tudi precej natančno starost laporjev in apnencev zahodnega konca žirovskega ozemlja. Med njimi je vrsta *Tirolites cassianus*, ki je značilna za člen Val Badia v spodnjetriasnih plasteh Južnih Tirolov. Je prvi v amonitni favni zelo znanih werfenskih skladov v Južnih Alpah. Tamkajšnji člen Val Badia je že blizu konca spodnjega triasa. V tamkajšnjih plasteh so pogosti še polži *Natiria costata* in njegova spremljevalca »Turbo« *rectecostatus* in rod *Naticopsis*. Vse polno je tudi različnih školjk, ki so tudi v naših apnenčevih in lapornih plasteh. V osrednjih Zahodnih Dolomitih se v členu Val Badia menjavajo bioturbatne plasti s plastmi brez bioturbacije. Tudi na zahodnem žirovskem ozemlju so posamezne apnenčeve plasti prepredene z zapolnjenimi ujastimi rovi velikih »črvov«, ki so v apnenčevem in laporinem blatu iskali hrano in ga vse-

Skupina odtisov štirih različnih amonitnih hišic. Višina fotografiranega primerka je 12 cm. Obranjeni so samo odtisi hišic, tanke lupine pa so bile raztopljene (Foto Miran Udovč), (sl. 3)

Amonit iz rodu *Tirolites*. Hišica je visoka 55 mm (Foto Miran Udovč), (sl. 4)

križem prerili. Tudi pri nas niso redke ujaste zapolnitve njihovih rogov, še večkrat pa izpadajo iz plasti različno dolgi svaljkasti konci. Take oblike so le v nekaterih apnenčevih plasteh, v drugih je gost in drobnozmat apnenec brez sledov bioturbacije, vendar pa poln polžjih in školjčnih ostankov, večinoma brez hišic in lupin. Tudi pri glavonožcih tanke apnenčeve lupine niso več ohranjene.

Odtis amonitne hišice vrste *Meekoceras caprilense*. Hišica je visoka 7 cm (Foto Miran Udovč), (sl. 5)

Enake usedline in iste okamnine v njih na žirovskem ozemlju in v Zahodnih Dolomitih pričajo o enakih plitvomorskih razmerah v zgornjem delu spodnjetriasne epohe. To je bilo pred okroglo 225 milijoni let.

Predstavljeni amoniti

Na petih primerkih z žirovskega ozemlja predstavlja odtise spodnjetriasnih amonitnih hišic. Primerki na slikah ena, dve in tri predstavljajo rod *Tirolites*, na četrti sliki je odtis involutnega amonita *Meekoceras caprilense*, na peti fotografiji pa so odtisi štirih različnih amonitnih vrst. Zanimivo je, da med prvimi tremi oblikami ni vrste *Tirolites cassianus*, *T. idrianus* in *T. carniolicus*, ki jih raziskovalci omenjajo na raznih krajih po Sloveniji. Upodobljene oblike in še drugi amoniti z žirovskega ozemlja čakajo podrobne obdelave.

ZUSAMMENFASSUNG

Ammoniten im Gebiet von Žiri

Im Gebiet westlich von der Ortschaft Žiri, südwestlich von Škofja Loka, kommen in den weitverbreiteten untertriassischen Kalken und Megeln zahlreiche Schnecken (besonders *Natiria costata*) und Muscheln (*Pseudomonotis* pl. sp.) und in wenigstens elf Fundstellen auch Ammoniten vor. Die abgebildeten Abdrücke gehören der Gattung *Tirolites* an (Fig. 1–3). Fig. 4 stellt die Art *Meekoceras caprilense* dar. Fig. 5 zeigt Abdrücke von vier verschiedenen Ammonitengehäusen. Es ist bedeutend, dass unter den drei abgebildeten Ammonitenformen kein *Tirolites cassianus*, *T. carniolicus* und *T. idrianus* vorliegt; sie sind in den Untertriassschichten (Werfener Schichten) Sloweniens häufig genannt.